

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 11 (270) ЧЕРВЕНЬ

2013

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

№ 11 (270) червень 2013

Частина I

Засновано в лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 8 від 29 березня 2013 року)

Виходить двічі на місяць

ЗМІСТ

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЕКТ «ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ І НАСЕЛЕННЯ В ПЕРІОД ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ: КОНТЕКСТ ВЕЛИКОГО МІСТА»

1.	Кононов І. Ф. Вибори: гра еліт на полі суспільних опіній.....	5
2.	Єнін М. Н. Формування вибору кандидатів по мажоритарних округах.....	46
3.	Хобга С. В. Ідентичність як фактор формування електоральних установок (на прикладі виборів в м. Луганську до Верховної Ради України 2012 р.).....	58
4.	Лебідь Л. І. Етнокультурні фактори електоральної поведінки луганчан у парламентській кампанії 2012 року.....	77
5.	Петренко О. С. Джерела інформації про партії та кандидатів-мажоритарників у ході передвиборчої кампанії 2012 року (на прикладі мешканців м. Луганська).....	88
6.	Живілова М. С. Територіальний фактор електоральної поведінки (приклад м. Луганська).....	101
7.	Нужна Ю. С. Гендерні та вікові особливості електоральної поведінки у великому місті (на прикладі виборів до Верховної Ради України 28 жовтня 2012 р. у м. Луганську)....	113
8.	Уколова А. А. Соціально-професійні групи як поле формування електоральних установок під час виборів до Верховної Ради України.....	126
9.	Рознатовський І. В. Тероризм: внутрішня загроза в Україні..	134
10.	Кухаренко О. В. Уявлення про соціальну справедливість як чинник електоральної поведінки (на прикладі м. Луганськ)...	145

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ 2012 Р.: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПЕРЕДВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ КРАЇНИ»

11.	Никифоров А. Р. Электоральное районирование украинского политического пространства.....	156
12.	Віхров М. М. Вибори – 2012: донбаський і галицький проекти України в ідеології провідних суб'єктів виборчого процесу.....	168
13.	Князєва Е. В. Фундаментальные причины недоверия к опросам общественного мнения в предвыборный период.....	174
14.	Романенко С. В. Предвыборный risk-ур или флирт с избирателем без обязательств жениться.....	186

15.	Черкашин К. В. Общая оценка итогов выборов – 2012 в Украине и Донецкой области.....	193
16.	Пелін О. В. Трансформація моделей електоральної поведінки виборців Закарпаття.....	199
17.	Демків О. Б. Парламентські вибори 2012 року на львівщині: «сила бренду», «права радикалізація» та «проблемні перспективи».....	208
18.	Лобанова А. С. Політичні експектації та електоральні пріоритети виборців Центральної України. (Парламентські вибори – 2012).....	223
19.	Катаєв С. Л., Мосаєв Ю. В. Електоральні переваги дорослих і дітей у Запоріжжі: порівняльний аналіз.....	233
20.	Кір'янов М. В. Особливості політичного графіті у містах Свердловськ та Ровеньки Луганської області.....	241
21.	Шумилов А. В. Математические и статистические методы как инструмент манипуляции электоральными процессами.....	254
22.	Сковиков А. К. Политическое участие акторов в избирательном процессе.....	261
23.	Злотников А. А. Социологический портрет избирателя Гомельской области накануне выборов депутатов Палаты представителей Национального собрания Республики Беларусь.....	270

РОЗДУМИ НАД КНИГОЮ

24.	Чантурія А. В., Кучера Т. М. Про перспективи філософії та можливості науки: два погляди на есе Марини Рудницької....	279
25.	Лебідь Л. І. Перспективи використання ігрових методів навчання соціології.....	285
	Відомості про авторів.....	287

Проанализированы общие и частные электоральные установки избирателей г. Луганска относительно выборов в Верховную Раду Украины 2012 года. За основу анализа факторов, которые влияют на разные электоральные установки избирателей, была избрана социально-профессиональная принадлежность респондентов. Таким образом, рассмотрены социально-профессиональные группы как поле формирования электоральных установок во время выборов в Верховную Раду Украины 2012 года.

Ключевые слова: электоральное поведение, электоральная установка, мотивационные установки, электорат, социально-профессиональные группы.

Ukolova A. A. Social and Professional Groups as a Field of Formation of Electoral Preferences during Elections to the Verkhovna Rada of Ukraine

In the article analyzed terms «electoral behavior» and «electoral preferences» as a variety of social preferences. Analyzed public and individual electoral preferences of the Luhansk residents during elections to the Verkhovna Rada of Ukraine in 2012. Social and professional affiliation of the respondents were taken as a basis for analyzing the factors that influence the different electoral preferences. Thus, here social and professional groups considered as the field of formation of electoral systems during elections to the Verkhovna Rada of Ukraine in 2012.

Key words: electoral behavior, electoral preferences, social and professional groups.

Стаття надійшла до редакції 03. 01. 2013 р.

Прийнято до друку 29. 03. 2013 р.

протоколом № 6.

Рецензент – д. філос. н., професор

Гаврилов М. І.

УДК [323.28:316.334.23] (477)

Рознатовський І. В.

ТЕРОРИЗМ: ВНУТРІШНЯ ЗАГРОЗА В УКРАЇНІ

Останнім часом зростає занепокоєння громадян як України, так і багатьох держав світу з приводу свого незадовільного соціально-економічного становища. Особливо це стало відчутно від початку світової економічної кризи у 2008 році. В Україні зростання протестних настроїв серед населення останнім часом пов'язано з минулою виборчою кампанією до Верховної Ради 2012 року, що обумовлено високим рівнем

недовіри до влади в цілому з боку населення. Крім того, Україна вже не стоїть осторонь від такого деструктивного в українських реаліях соціального явища як тероризм. Приміром, в Росії, Ізраїлі, Афганістані, Іраку та деяких інших країнах тероризм вже різною мірою став нормою повсякденного життя, а Україна донедавна мала вигляд острівкового спокою.

Подаємо короткий перелік екстремістських актів в Україні за останнє десятиріччя.

2002–2003 роки – у міських маршрутних таксі у Вінниці пролунала серія вибухів, одна людина загинула, двадцятьох було поранено.

Серпень 2004 року – на столичному ринку «Троєщина» пролунала два вибухи, одна людина загинула, 12 осіб поранено.

22 жовтня 2010 року – серія вибухів у Кіровограді.

31 грудня 2010 року – підірвано пам'ятник І. Сталіну у Запоріжжі.

Підрив в Макіївці двох саморобних бомб 20 січня 2011 р. згідно з офіційною версією є терористичним актом з метою вимагання 420 000 євро. Однак, слід зауважити, що, коли йдеться про вимагання, то залякують саму жертву, і намагаються уникнути зайвого розголосу в суспільстві. В цьому разі дії Дмитра Онуфрак і Антона Волошина привернули увагу не тільки правоохоронців, але й всієї вертикалі влади та громадськості. Якщо ж відштовхуватися від версії, що прогрімилі вибухи за своєю природою схожі на ті, що відбулися у Росії у 1999 році (їх організацію приписують російським спецслужбам), і стали приводом для другої чеченської кампанії та посилення центральної влади, то в Україні жодних репресивних дій влади стосовно опозиції не було застосовано. Таким чином, якщо дії терористів справді мали на меті вимагати велику грошову суму, то тут ми маємо справу з проявом «меркантильного тероризму», а проведення акту терору можна пояснити гіпертрофованою недалекоглядністю [1].

Від вибухів у Дніпропетровську 27 квітня 2012 року, які було кваліфіковано як терористичний акт, загинув немає, постраждали 27 осіб. Вже виявлено, згідно з офіціальними повідомленнями, тих, хто скоїв ці акти терору, вимагаючи велику суму грошей. Вони постали перед судом.

Запропонований перелік актів застосування насильства свідчить перш за все про наявність в українському суспільстві осіб, здатних на такі дії (тут неважливо, з метою опору владі чи з метою наживи). Далі ми розглянемо реакцію з боку Інтернет-аудиторії на недавні події в торговельному центрі «Караван» у Києві.

Інтернет-ресурс «ОстроВ» опублікував матеріал Сергія Гармаша стосовно цієї події. Автор пише:

«Караванний стрілець». Три трупи і один тяжко поранений. Мазурок розстріляв чотирьох охоронців супермаркету після того, як вони затримали його, піймавши на дрібній крадіжці ... Здавалося б –

убивця трьох осіб заслуговує тільки на осуд. Але аналіз інтернет-форумів під будь-яким з опублікованих матеріалів про Ярослава Мазурка показує, що як мінімум 90% користувачів висловлюються про нього і його вчинок позитивно Народ не вірить! Не вірить у чотири речі: що Мазурок і вбивця з «Каравану» – одна й та ж особа; що Мазурок наклав на себе руки; що трагедія, яка розігралася в «Каравані» – не інсценування владою; і головне, – не вірить міліції, яка, здавалося б, мала всі ці моменти прояснити. Останнє стало причиною того, що вже сьогодні активно і об'єктивно відбувається процес міфологізації Мазурка. І це не міф про бандита, навпаки – це міф про народного месника, міф про протест проти бандитської влади, яка своїм нелюдським ставленням змушує людей взятися за зброю» [2].

Ще один приклад, коли зневірені у правоохоронних органах українські громадяни змушені відстоювати свої погляди не в процесі судового засідання, як у справі Дмитра та Сергія Павличенків, звинувачених у вбивстві судді Зубкова. 25 листопада 2012 року у Києві відбулася масова акція на їхню підтримку. Річ у тому, що є інформація, що свідки не впізнали в підозрюваних убивць судді, крім того, вони заявили, що на них тиснули слідчі [3].

Отже з викладеного вище матеріалу випливає: по-перше в Україні є ті, хто здатен вдаватися до крайніх соціально-небезпечних дій, по-друге, протестні настрої серед громадян щодо недовіри до влади зростають, і це незадоволення здебільшого базується на безправності пересічних українців.

У запропонованій статті ми розглянемо таку гіпотезу – зростання загрози скоєння терористичного акту в суспільстві корелюється здебільшого не з невдоволенням своїм економічним становищем, а з недовірою до влади і неспроможністю відстоювати свої права легітимними, законними методами.

Розгляд запропонованої гіпотези розпочнемо з визначення протестної поведінки. Отже протестна поведінка – це соціально-особистісна, суб'єктивна форма прояву соціального протесту, яка реалізується у протестних акціях соціального суб'єкта (індивіда чи соціальної групи) [4, с. 307]. Стосовно протестної поведінки під час підготовки та проведення виборчої кампанії, треба говорити про специфічний тип протестної поведінки, а саме – протестну політичну поведінку. Протестна політична поведінка – це поведінка у вигляді здебільшого не конвенціональних дій, які не відповідають законним та традиційним нормам політичного режиму, які регулюють політичну поведінку, та уявленням про можливі норми політичної поведінки, що домінують у суспільстві [5].

За своїми наслідками протестна поведінка може бути конструктивною (соціальний протест виконує функцію соціального розвитку) та деструктивною (коли протестні дії спричиняють руйнівні процеси та дестабілізаційні наслідки у певній сфері життєдіяльності

суспільства) [4, с. 307]. У країнах з високо розвинутою політичною культурою як серед політичної еліти, так і серед пересічних громадян, як правило, рівень інституціональної протестної поведінки доволі високий, що свідчить на користь зрілості громадянського суспільства. В таких країнах законодавчо закріплені такі форми протесту як демонстрації, пікети, звернення до суду, тощо.

До ненасильницьких форм протестної поведінки належать електоральний абсентеїзм, який пов'язаний з протестною мотивацією неучасті у виборах (зневіра у можливість якомось вплинути на процес формування політичної еліти держави через застосування, наприклад, адміністративного ресурсу, або масштабних фальсифікацій під час виборчого процесу, відсутність довіри до політичних сил. Ще однією формою протестної політичної поведінки під час всенародного волевиявлення є голосування за певну опозиційну політичну силу. Це є проявом недовіри до влади, причому не лише до курсу економічних або політичних реформ, але й до всього політичного режиму країни. Яскравим прикладом такого волевиявлення є вибори до Верховної Ради України від 28 жовтня 2012 року, коли радикальна політична партія ВО «Свобода», отримала відносно великий відсоток голосів – 10,44 %, тоді як під час виборів до Верховної Ради України 2007 року ВО «Свобода» набрала 0,76 % голосів виборців. [6] На нашу думку електоральний абсентеїзм і голосування так би мовити “на зло” правлячій еліті притаманні суспільствам з низьким рівнем політичної культури, де політична еліта не репрезентує суспільство, а відірвана від нього.

На противагу інституціональним, або, як їх ще називають, конвенціональним формам протестної поведінки, існують нелегітимні форми, тобто інші форми прояву незгоди, що не передбачені законодавством. Сюди можна віднести страйки (якщо вони заборонені законом), саботаж, погрози скоєння або скоєння терористичних актів тощо.

Спостереження щодо зростання з різних причин протестного настрою в суспільстві наводять деякі Українські ЗМІ. Наприклад Інтернет-ресурс «Дзеркало тижня. Україна» 15.02.2012 року у статті «Протестні настрої українців досягли максимуму за 20 років» виявляємо таку інформацію:

«Більше половини українців (55%) упевнені, що кількість протестів з економічних причин у 2012 році зросте. Всього 6% прогнозує їх зниження, 20% декларують незмінну протестну ситуацію порівняно з минулим роком, а 19% вагалися з відповіддю. Про це свідчать результати опитування в рамках проекту незалежної мережі дослідників громадської думки Геллап Інтернешнл (WIN-Gallup International) в 57 країнах світу.

В Україні дослідження проводив Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). Станом на кінець 2011 року для України баланс протестних прогнозів становить +49% і вона посідає 11-е місце серед

найбільш економічно тривожних країн (табл. 1). Вперше Україна брала участь у міжнародному дослідженні Геллап Інтернешнл у 1993 році. За цей час показник балансу протестних прогнозів був нестабільним і коливався в дуже широких межах [7].

Таблиця 1

Показники балансу протестних прогнозів

Рік	Баланс протестних прогнозів	Рік	Баланс протестних прогнозів	Рік	Баланс протестних прогнозів
1993	44%	1999	9%	2005	22%
1994	19%	2000	34%	2006	18%
1995	28%	2001	9%	2007	4%
1996	29%	2002	14%	2008	44%
1997	37%	2003	18%	2011	49%
1998	44%	2004	-7%		

Але треба зазначити, що рівень протестної активності з економічних причин в Україні відповідає світовим тенденціям. Загальною тенденцією є те, що до антиурядових виступів однаково схильні громадяни як розвинених, так і країн, що розвиваються. Наприклад, серед країн «Великої сімки», до якої входять такі економічні потужності як США і Німеччина, баланс протестних настроїв становить +48. Це лише на один процент нижче від українського рівня. Не набагато менший і загальний протестний баланс нових економічних потужностей країн БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай) – він становить +45%. До десятки країн з найвищими протестним настроями належать: Ірландія, Франція, Китай, Бельгія, Нідерланди, Ліван, Швеція, Боснія та Герцеговина, Фінляндія, Італія. Президент WIN-Gallup International Жан-Марк Легер говорить, що багато країн, які розвиваються, але мають високі темпи економічного зростання, страждають від тривоги за стан економіки так само, як і країни, що мають нульові або спадні показники економічного розвитку. Разом з тим, в «гарячих точках» до протестів через економіку не схильні Ірак і Афганістан з показниками – 17% і – 19%. Ці країни замикають список з 57-ми країн, в яких проводилося дослідження [8].

Як зазначає Анастасія Зануда у цьому ж матеріалі, рівень протестних настроїв, на думку дослідників, відображає лише очікування, і це ще не означає, що кожний, хто має протестні настрої, готовий брати участь в акціях протесту. Багато громадян не виражають жодним чином свої протестні настрої, хоча і мають певний рівень незадоволення, приміром, своїм фінансово-економічним становищем, або занепокоєні високим рівнем корупції у владі тощо. В соціології існує два поняття, перше – протестний потенціал, який вимірює ступінь незадоволеності

серед громадян, і друге – протестна активність, готовність обстоювати свої права, беручи участь у протестних акціях. Але ж, з іншого боку, певна кореляція між протестним потенціалом і протестною активністю існує. У зв'язку з цим можна припустити, що чим вищий протестний потенціал, тим вища ймовірність проявів протестної активності.

Виходячи з того, що економічна складова у сфері зростання протестного потенціалу, і, як наслідок, підвищення рівня загрози протестних виступів з боку населення (в тому числі і скоєння терористичних актів) не виходить за рамки світових тенденцій, потрібно розглянути інші чинники, які можуть впливати на зростання незадоволення населення України.

Напередодні виборів 2012 року до Верховної Ради України кафедрою філософії та соціології Луганського національного університету було проведено соціологічне дослідження під назвою «Політичні партії та населення в період виборчої кампанії: контекст великого міста». Метою дослідження було отримання інформації про механізми і фактори, які впливають на прийняття рішення голосувати за ту чи іншу політичну партію в період виборчої кампанії, а також вплив симпатій до тих або інших партій на рішення голосувати за того або іншого кандидата в депутати по мажоритарному округу. На думку соціологів, які проводили дослідження, по-перше, політична система правління в сучасній Україні являє собою так звану імітативну демократію. З одного боку, вона (політична система) створена за прикладом політичного процесу Першого модерну, де передбачалася національна держава як єдиний, відносно герметичний політичний простір, яка лежить на такому ж відносно герметичному просторі соціальних структур. З другого, ця сучасна політична система правління України орієнтована на схвалення з боку політичного співтовариства розвинутих країн, без якого правлячий клас України може втратити значну частку своєї легітимності. Реально партії виконують функцію політичного представництва різноманітних клієнтельних груп. Партії не репрезентують населення в соціально-економічному відношенні, але відображають його культурні очікування [9]. Це відображення і стає головним маніпуляційним інструментом для мобілізації свого електорату. Зазначене становище породжує гіпотезу, що у такій ситуації колективний вибір фактично є вибором з меню, запропонованого правлячою елітою, і не породжує бажання його відстоювати, але ж протести можуть стати бізнесом і ремеслом. Для перевірки зазначеної гіпотези в дослідженні розглядалися: колективний вибір, суспільні установки щодо протестної поведінки, інспірування протестів.

Наведемо таблиці з деякими результатами дослідження.

Таблиця 2

Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, вибори 28 жовтня 2012 року пройнуть чесно, чи їх буде сфальсифіковано?»

№	Варіанти відповіді	Частота	% (n=1100)
1.	Вибори будуть чесними	264	24,0
2.	Не виключаю спроб фальсифікацій, але вони будуть незначними	464	42,2
3.	Вибори будуть сфальсифіковані на користь влади	221	20,1
4.	Важко відповісти	134	12,2
5.	Нема відповіді	17	1,5
	Усього	1100	100

Дані опитування свідчать про відносно високий рівень недовіри до влади з боку виборців, а саме, 20,1% опитаних вважають, що вибори буде сфальсифіковано, та 42,2% не виключають фальсифікацій з боку влади, хоча і незначних. Розподіл відповідей на запитання «Якщо вибори будуть сфальсифіковані, чи допускаєте Ви для себе участь в акціях протесту?» подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Розподіл відповідей на запитання «Якщо вибори будуть сфальсифіковані, чи допускаєте Ви для себе участь в акціях протесту?»

№	Варіанти відповіді	Частота	% (n=1100)
1.	Так	109	9,9
2.	Тільки якщо мені заплатять	87	7,9
3.	Ні	790	71,8
4.	Важко відповісти	93	8,5
5.	Нема відповіді	21	1,9
	Усього	1100	100

З наведених вище результатів бачимо, що, в разі фальсифікацій з боку влади під час волевиявлення 9,9 % вважають за можливе брати участь у акціях протесту та 7,9 % згодні взяти участь у акціях протесту лише, якщо їм заплатять (табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл відповідей на запитання «У яких формах протесту Ви могли б взяти участь?»*

№	Варіанти відповіді	частота	Процент спостережень
1.	Мітинги та демонстрації	116	38,7
2.	Довгострокові акції протесту («Майдан»)	26	8,7

3.	Звертання до суду та участь в судових засіданнях	7	2,3
4.	Збір підписів під зверненнями	31	10,3
5.	Виступ у засобах масової інформації	10	3,3
6.	Страйки	28	9,3
7.	У крайньому випадку терористичні акти	7	2,3
8.	Важко відповісти	115	38,3
	Всього	340	113,3

Загальний відсоток більше 100%, бо можна було обрати кілька варіантів відповіді

За результатами зазначеного дослідження, проведеного кафедрою філософії та соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, 7 респондентів відповіли, що здатні піти на скоєння терористичного акту як на крайній захід у відстоюванні своїх прав під час фальсифікації виборів, причому 1 з них згоден це зробити, якщо йому за це заплатять. Тобто ситуація, яка склалася в суспільстві, породжує підґрунтя для так званого ідейного терору та меркантильного терору [10]. Треба зазначити, що підґрунтя для терору ідейного дещо міцніше, по-перше, тому що справді громадяни не мають законної можливості відстоювати свої права, а по-друге, що вкрай важливо, дії таких терористів проти влади гіпотетично матимуть підтримку з боку широких суспільних мас. Готовність до скоєння терористичного акту з меркантильних інтересів теж викликає занепокоєння, тому що так званий бізнес-тероризм у сучасному світі досить поширене явище. Куплений терорист може виконувати завдання як національних (конкуруючих політичних сил, або кримінальних структур), так і закордонних (як спецслужб, так і кримінальних наднаціональних угруповань) замовників, якщо для цього буде зручний момент.

Згідно з соціологічним опитуванням, проведеним у 2007 році кафедрою філософії та соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка у співпраці зі Львівським національним університетом «Львівська політехніка» та Дрогобицьким державним педагогічним університетом імені Івана Франка по Луганську й області, у разі порушення особистих прав, участь у таких видах політичної боротьби як диверсії та терор схвалює 2,8% опитаних (табл. 5). Незважаючи на те, що відсоток радикально налаштованих громадян відносно невеликий: більшою мірою або повністю схвалюють свою участь у крайніх формах боротьби (диверсії та акти терору) 10 осіб, ще 17 здатні піти на ці кроки як на крайній засіб, тобто 27 громадян із 363 опитаних визнають терор або диверсії як засіб обстоювання своїх прав.

Таблиця 5

Розподіл відповіді на запитання «Якщо порушуються Ваші права, чи допускаєте Ви для себе участь у таких видах політичної боротьби як диверсії та терор?»

№	Варіанти відповіді	Частота	Процент спостережень
1.	Повністю відкидаю	265	73,0
2.	Більшою мірою відкидаю	30	8,3
3.	Визнаю лише як крайній засіб	17	4,7
4.	Більшою мірою схвалюю	9	2,5
5.	Повністю схвалюю	1	0,3
6.	Важко відповісти	30	8,3
7.	Немає відповіді	11	3,0
	Усього	363	100

Справді, кількість респондентів, згодних скоїти терористичний акт порівняно мала, але в даному разі ми говоримо про так звані «асиметричні війни», коли однією із сторін при малих затратах сил і коштів і здатності діяти нешаблонно досягається перемога. Тероризм це один з різновидів асиметричних силових дій, який крім всього супроводжується нагнітанням атмосфери панічного страху в суспільстві, тому навіть незначна кількість потенціальних суб'єктів терористичної діяльності здатна нести серйозну загрозу об'єкту терористичної атаки, тобто тому, проти кого терористичний акт скоєно.

Безумовно, тероризм – це вкрай багатогранне соціальне явище, яке досі мало вивчене. Про це свідчить його тривала й складна історія, але, незважаючи на це, соціологи-теоретики ще не прийшли до єдиного його визначення, немає такого всебічного визначення і в юриспруденції. Тому говорити однозначно про те, що якийсь один фактор (недовіра до влади, зневіра у соціальній справедливості) здатний стати вирішальним у виникненні терористичної активності, а інший (економічне становище) жодним чином не спонукає індивіда до крайніх мір протесту, буде неправильно. Зазвичай причинами терористичної активності є вплив декількох факторів одночасно, причому деякі фактори мають вирішальне значення, а інші – вторинне. Ось що каже соціолог Євген Головаха про можливість виникнення силового протистояння в українському суспільстві: «Справжня радикалізація починається з ідеологічного протистояння. Або коли влада перебиває шляхи для легітимного вільного вираження соціальних протестів. Саме цим влада зараз і займається, тому говорити, що одні забивали кілочки на Майдані законно, а інші – ні, не зовсім правильно (мається на увазі кримінальна справа проти лідерів "податкового майдану"). За логікою розвитку соціальних процесів найбільш активна й агресивна частина населення в разі такого розвитку подій цілком може перейти до силового протистояння» [1].

Робимо висновки.

1. Рівень протестної активності з економічних міркувань в Україні збігається з загальносвітовими тенденціями (хоча, якщо взяти до уваги зростання податкового навантаження, особливо на малий і середній бізнес, пенсійну реформу та перегляд соціальних виплат чорнобильцям, воїнам-афганцям тощо, то Україна здатна вийти за рамки загальносвітових тенденцій).

2. Рівень довіри до влади досить невисокий, про що свідчать наведені матеріали.

3. В українському суспільстві на сьогоднішній день існує тенденція до скоєння терористичних актів, яка здебільше базується не на незадоволенні широких верств населення своїм матеріальним станом, а на зневірі суспільства у владі та неможливості громадян обстоювати свої права легітимними методами.

Список використаної літератури

1. **Белорусские уроки** для українського тероризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.crimea.in.ua/statti/20120320/terror 2. **Гармаш С.** Феномен Мазурка. Почему убийца стал народным героем? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ostro.org 3. **Бернд Йохан**, Говоруха С, Бушуев М. DW: В Украине усиливаются протестные настроения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net> 4. Соціологічна енциклопедія / Укладач В.Г. Городяненко – К.: Академвидав, 2008. – 456 с. 5. **Протестное** политическое поведение [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epistemeana.ru 6. **Офіційний сайт** ЦВК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cvk.gov.ua 7. **Протестні настрої** українців досягли максимуму за 20 років [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.news.dt.ua 8. **Зануда А.** Украина: рекордные протестные настроения из-за экономики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bbc.co.uk 9. **Лебідь Л. І.** Карта проблем сучасного українського суспільства (за даними соціологічного опитування у м. Луганськ) / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 2 (213). – С. 63–78. 10. **Рознатовський І. В.** Особистість терориста: мотиви до дії, психологічні та соціальні особливості // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки. – 2011. – № 2 – С. 187–193.

Рознатовський І. В. Тероризм: внутрішня загроза в Україні

У статті розглядається гіпотеза, що зростання загрози скоєння терористичного акту в українському суспільстві корелюється здебільшого не з незадоволенням громадянами своїм економічним становищем, а з їх недовірою до влади та неспроможністю відстоювати свої права легітимними, законними методами. Зроблено висновки, що в українському суспільстві на сьогоднішній день рівень протестної

активності з економічних міркувань збігається з загальносвітовими тенденціями, причому рівень довіри до влади досить невисокий, через що існує тенденція до скоєння терористичних актів, яка в основному базується на зневірі суспільства у владі. Зроблено зауваження, що зростання незадоволення українців з економічних причин може надалі стати одним з факторів, які спричиняють терористичні акти.

Ключові слова: економічне становище, корупція, недовіра до влади, тероризм.

Рознатовский И. В. Тероризм: внутренняя угроза в Украине

В статье рассматривается гипотеза, что рост угрозы совершения террористического акта в украинском обществе коррелируется в большей степени не с недовольством гражданами своим экономическим положением, а с их недоверием к власти и с неспособностью отстаивать свои права легитимными, законными методами. Сделаны выводы, что в украинском обществе на сегодняшний день уровень протестной активности по экономическим соображениям совпадает с общемировыми тенденциями, причем уровень доверия к власти достаточно невысокий, в связи с чем существует тенденция совершения террористических актов, которая преимущественно базируется на недоверии общества к власти. Сделано уточнение, что рост недовольства украинского населения по экономическим причинам может в дальнейшем стать одним из факторов, вызывающих террористические акты.

Ключевые слова: экономическое положение, коррупция, недоверие к власти, терроризм.

Roznatovsky I. V. Terrorism – Internal Threat of Ukraine

The paper considers the hypothesis that the increased threat of a terrorist act in the Ukrainian society is correlated to a greater degree not with discontent of Ukrainians with their economic status, but with their distrust of the government and the inability to defend their rights by legal means. It is concluded that in the Ukrainian society today, the level of the protest activity, which based on the economic considerations, coincides with the global trends, but the level of trust to the government is low enough, so there is a tendency to carry out terrorist acts which are primarily based on distrust towards public authorities. But there was also mentioned, that the growing discontent of the Ukrainian population because of economic reasons may, in the nearest future, become one of the factors causing the terrorist attacks.

Key words: economic situation, corruption, distrust of government, terrorism.

Стаття надійшла до редакції 27. 12. 2012 р.

Прийнято до друку 29. 03. 2013 р.

протоколом № 6.

Рецензент – д. соц. н., професор Кононов І. Ф.

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(соціологічні науки)

№ 11 (270) червень 2013

Частина I

Відповідальний за випуск:
д. с. н., проф. **І. Ф. Кононов**

Технічне редагування та коректура:
Н. П. Ступницька
Редагування анотацій англійською мовою:
І. В. Рознатовський

Здано до склад. 28.02.2013 р. Підп. до друку 29.03.2013 р.
Формат 60x84 1/8.Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 33,60. Наклад 200 прим. Зам. № 83.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.